

Бутузова Л.П., кандидат психологічних наук, доцент

Голубенко М.В. студент IV курсу фізико-математичного факультету

Потребова сфера підлітків захоплених Інтернет-діяльністю

Інформаційна мережа Інтернет надає додаткові можливості для діяльності та самовираження людини, реалізація яких інколи ускладнена в реальній дійсності. Разом з тим, у певної категорії користувачів оперування її ресурсами забирає все більше і більше часу та стає настільки домінуючим, що згодом у них прогресує зниження здатності до вольового контролю над власною активністю у віртуальному просторі, виникає ціла низка особистих та соціальних негараздів, з'являються труднощі у комунікативній та професійній сферах, соціальна дезадаптація. Такий вид психологічної залежності від віртуального інформаційного середовища, отримав назву - Інтернет-залежність ("Internet Addiction Disorder" – Д.Н.Гринфільд).[5]

Цьому питанню присвячено чимало сучасних наукових праць, де звертається увага на небезпеку надмірного користування мережею Інтернет (О.М.Арестова, Ю.Д.Бабаєва, К.В.Боярова, О.Є.Войскунський, А.І.Гольдберг, А.Є.Жичкіна, М.С.Іванов, Н.В.Чудова, К.С.Янг та ін.). Вивчені особливості психічних станів користувача комп'ютера (І.Г.Бєлавіна, О.Ю.Дроздов, Т.Ю.Мітельов, Л.В.Подригало, І.В.Тютюнник та ін.). Проаналізовані проблеми Інтернет-залежності як різновиду адиктивної поведінки (Б.Л.Браун, В.А.Лоскутова, М.Холл, О.Ф.Шайдуліна, М.А.Шоттон та ін.). Психологічні наслідки зловживання комп'ютерною інформацією розглянуто в дослідженнях Л.П.Гур'євої, Е.О.Мулика, О.В.Якушиної та ін. Провідні закордонні дослідники (А.І.Гольдберг, Н.А.Спапіра, К.С.Янг та ін.) взагалі відверто називають глобальну комп'ютеризацію приватного життя хворобою ХХІ століття.

Вивчення цієї проблеми викликало достатній інтерес у вітчизняних вчених (О.Ю.Дроздов, Т.В.Карабін, В.А.Лоскутова, Л.М.Юр'єва та ін.), проте вони не враховували той факт, що більшість користувачів Інтернету складають підлітки. Цілком зрозуміло, що підлітковий вік – найнебезпечніший період щодо формування Інтернет-залежної поведінки (Дж. Рідчардсон). По-перше,

для цього віку притаманне прагнення до пізнання всього нового, незвичайного (І.С.Кон), "почуття дорослості", яке виявляється у гіпертрофованій потребі самостійності, самоствердження, відмови від дитячої "моралі успіху" (Н.Ю.Максимова), бажання копіювати звички і способи поведінки старших, острах відстати від однолітків, здаватися в їх очах смішним (М.Ю.Кондратьєв, В.С.Мухіна). По-друге, вікові особливості підлітків характеризуються негативізмом як крайнім проявом реакції емансипації (А.Є. Личко). Основну причину, яка занурює молоду людину у світ віртуальних подій, закордонні дослідники вбачають у комунікативній депривації (М.Джуммер, П.Мортлі), тобто дитина стає закритою для відвертого спілкування з однолітками. Слід

17

вказати, що дорослі не завжди розуміють важливість щирого відвертого взаємопорозуміння з дитиною та не відчують певної загрози від віртуальної комунікації (Ф.Астанціні). В такому випадку Інтернет стає повним замісником інтимно-особистісного спілкування у цьому віці (О.Л.Пережогін). [2][5]

Метою нашого дослідження було з'ясування характеру залежності Інтернет-поведінки підлітків від рівня задоволеності їх базових потреб: у безпеці, самовираженні, визнанні, матеріальних та соціальних. При цьому ми припускали, що основними причинами зростання рівня Інтернет-захопленості в підлітковому віці є зростаюче незадоволення соціальних потреб. Для досягнення поставленої мети та перевірки висунутої гіпотези було поставлено ряд теоретико-емпіричних завдань: визначити рівень інтернет-залежності підлітків; дослідити потребу сфери підлітків; встановити характер зв'язку між рівнями задоволеності основних потреб та інтернет-захопленості підлітків.

У психології підлітковий вік не даремно називають критичним, важким, причому як для оточуючих, такі самого підлітка. [4]. Основними актуальними потребами підлітка є потреби в: увазі й підтримці без засудження і оцінок; розвитку і навчанні через життєву практику; повазі та визнанні; спілкуванні та прийнятті; творчому самовираженні. Всі ці потреби одночасно є колосальним ресурсом особистості підлітка. Оскільки потреба завжди створює певну

напругу, підліток надзвичайно активний, він відкритий, постійно приймає будь-яку нову інформацію, гнучкий і готовий до сприйняття всього нового [4]. Так потреба в спілкуванні, на думку вчених, компенсується соціальними мережами та чатами, потреби у визнанні та самоствердженні – в он-лайн іграх, матеріальні потреби підлітки в більш дорослому віці намагаються вирішувати грою на тоталізаторі та у віртуальних казино, потребою у розвитку і навчанні вони пояснюють хаотичне відвідування інформаційних сайтів і т.д.

З метою вивчення рівня задоволеності базових потреб підлітків було організовано та проведено емпіричне дослідження з учнями 9-го класу Житомирського міського колегіуму. Вибірку склали 25 підлітків, середній вік яких становить 15 років, з них 14 дівчаток (56%) та 11 хлопчиків (44%).

В процесі дослідження було використано ряд методів та методик: теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження; емпіричні методи: опитування для визначення рівня комп'ютерної залежності підлітків класу за методикою Л.М.Юр'євої, Т.Ю.Большот, методикою визначення ступеню задоволеності основних потреб особистості, та метод статистичної обробки даних - кореляційний аналіз за Спірменом.[1], [3]

Аналіз первинних даних нашого опитування виявив, що засвідчив, що 72% опитаних мають легку захопленість Інтернетом, групу ризику формування залежності склали 16%, а відсутній ризик розвитку залежності у 12% підлітків. Аналіз показників захопленості дозволив з'ясувати тенденцію у статевій диференціації її прояву. Так, значення цього показника є порівняно вищим у дівчат, ніж у хлопців, що може свідчити про вищу їх схильність до залежності від Інтернету (*див.рис.1*).

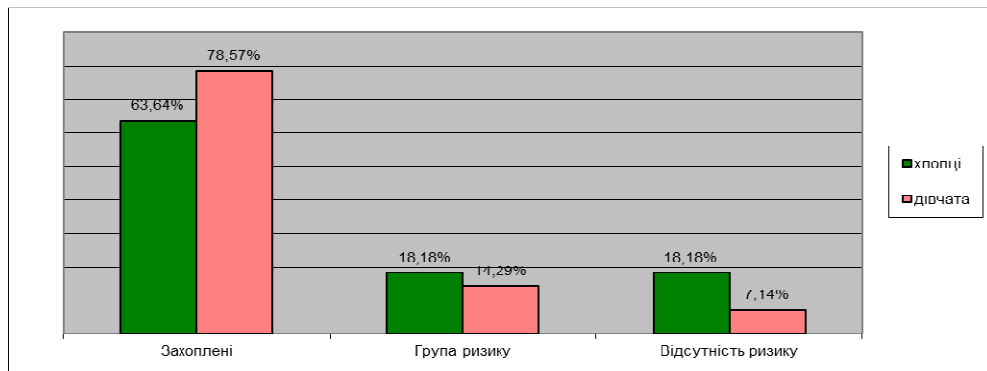

Рис. 1. Статеву диференціацію Інтернет-захопленості у підлітків

Також було здійснено вивчення рівня задоволеності основних груп потреб респондентів (див.рис.2), де виявилось, що рівня повного незадоволення не досягла жодна з сфер у всіх учнів.

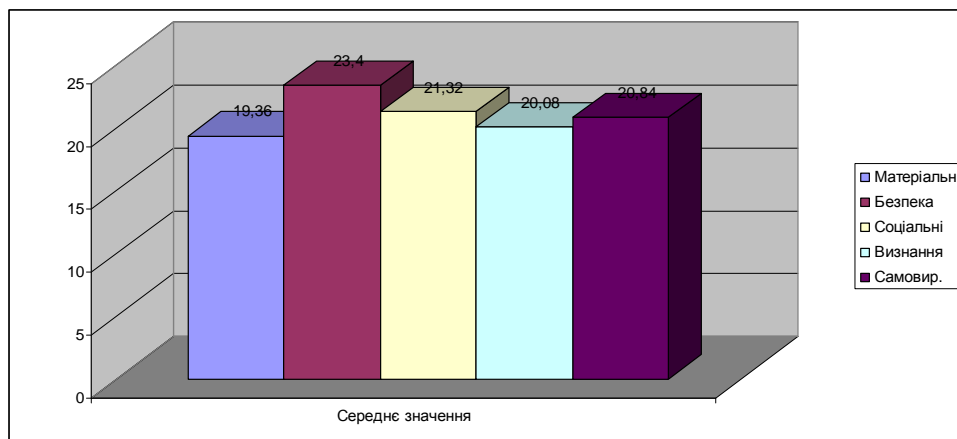

Рис.2 Середнє значення задоволеності потреб підлітків

При цьому зона повного задоволення становить 14-28 балів, часткового незадоволення – 28-42 бали, повного незадоволення – більше 42 балів. Індивідуальні дані свідчать, що найбільше дітей непокоїть недостатність у самовираженні, власній безпеці та соціальні потреби. Цікавим є те, що потреба у визнанні виявилась задоволеною для всіх опитаних.

Щодо основних статевоспецифічних тенденцій (див.табл.1), то найбільше обидві статі хвилюють потреби у безпеці. Цікавим виявився той факт, що найбільшу задоволеність у дівчат зафіксовано у потребах матеріальних, у хлопців – це потреби у визнанні.

Тенденція	Потреби				
	Матеріальні	Безпека	Соціальні	Визнання	Самовиір
Жіноча стать					
<i>Мінімум</i>	10	15	15	16	10
<i>Максимум</i>	30	31	33	26	36
<i>Середнє значення</i>	18,43	22,36	21,79	21,36	21,07
Чоловіча стать					
<i>Мінімум</i>	17	20	16	13	12
<i>Максимум</i>	25	31	25	23	29
<i>Середнє значення</i>	20,55	24,73	20,73	18,45	20,55

Наступним етапом нашої роботи стало з'ясування основних потребних «стимулів» підвищення рівня Інтернет-захопленості у підлітків. Для цього було окремо у кожній групі різного рівня захопленості діяльністю в Інтернеті, проведено аналіз характеру його взаємозв'язку з рівнем задоволеності основних потреб. Для цього було застосовано метод кореляції за Спірменом [1, с.17-19]. Було виявлено наявність достовірного прямого зв'язку між рівнем незадоволеності потреб у безпеці та підвищенням рівня захопленості у групі з відсутнім ризиком ($\rho = 1$; $r \leq 0,05$); високий рівень залежності росту незадоволення соціальних потреб з ростом ступеня залежності від Інтернету у групах з відсутністю захопленості Інтернетом та у групі ризику, відповідно $\rho = 0,88$ та $\rho = 0,95$, тобто ріст рівня захопленості, а відповідно і часу, який присвячується Інтернету залежить від росту незадоволеності соціальних потреб особистості підлітків. У всіх інших випадках зв'язок був дуже слабкий або ж недостовірний.

Підсумовуючи основні результати нашого дослідження відзначимо, що основними причинами росту рівня захопленості Інтернетом є зростання незадоволення соціальних потреб та потреб у безпеці окремої особистості. Перспектива подальшого дослідження вбачається у поглибленому виявленні причин і проявів Інтернет-захопленості, виявленні вікових тенденцій рівня захопленості Інтернетом.

Література:

1. Король Л.М. Самостійна робота студентів з психології: навчально-методичний посібник / Л.М.Король, О.Л.Музика .- Житомир, 1999.-38с.

2. Менделевич В.Д. Психология зависимой личности / В.Д.Менделевич – Казань, 2002. – 240 с.
3. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: Учебное пособие / под ред. Д. Я. Райгородского. – Самара: Бахрах-М, 2001. - 672 с.

20

4. TRN.ua Тренінговий портал [Електронний ресурс] . – Режим доступу : URL: <http://www.trn.ua/articles/5588/> . – Потребности подростка и его психологические задачи / Д.В.Дмитришева.
5. ВЕДА Електронна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/337793.html> . – Библиотечный каталог российских и украинских диссертаций.

21